

Terenska nastava u Vukovaru – od planiranja do realizacije

Ružica Cigula, učiteljica
Osnovna škola Ksavera Šandora
Gjalskog Zabok

Terenska nastava oblik je izvanučioničke nastave koji se izvodi u izvornoj stvarnosti, a cilj je zorno učenje, stjecanje iskustava i doživljaja. Izvanučionička nastava pomaže učenicima u vizualizaciji i shvaćanju nastavnih sadržaja. Nova znanja, spoznaje i vještine učenicima postaju dugoročni. Kvalitetnom pripremom i aktivnim sudjelovanjem učenika terenska nastava postaje kvalitetna.

Terenska nastava realizira se kao jednodnevna, dvodnevna ili trodnevna, ovisno iz kojeg su dijela Lijepa Naše učenici koji posjećuju Vukovar. Tijekom ove terenske nastave vidljiva je korelacija među nastavnim predmetima, a interdisciplinarnim povezivanjem sadržaja različitih predmeta olakšava se učenje.

Svaki dio terenske nastave treba detaljno isplanirati, a učenike dobro pripremiti. Za terensku nastavu učitelj/učiteljica izrađuje izvedbeni plan i program koji obuhvaća odgojno-obrazovne ciljeve, ishode učenja, nastavna sredstva, oblike rada, metode, tehnike i postupke istraživanja, načine i oblike praćenja te elemente i kriterije vrednovanja ostvarenih ciljeva i ishoda.

Planiranje terenske nastave

Školskim ustanovama krajem kolovoza Javna ustanova MCDRV dostavlja plan posjeta Vukovaru kako bi se terenska nastava mogla uvrstiti u temeljne školske dokumente. U skladu s Godišnjim planom i programom rada Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskog Zabok, Kurikulumom i suradnjom s Javnom ustanovom Memorijalnog centra Domovinskog rata Vukovar, učenici 8. a, 8. b, 8. c i 8. d razreda realiziraju dvodnevnu terensku nastavu. Terensku nastavu u potpunosti organizira, realizira i financira Ministarstvo hrvatskih branitelja u suradnji s Javnom ustanovom Memorijalnog centra Domovinskog rata Vukovar.

Tijekom dvodnevne terenske nastave učenici se najprije kroz predavanja upoznaju s osnovnim obilježjima života u Vukovaru, osobito gospodarskim razvojem i nacionalnim sastavom stanovništva, procesima koji su doveli do stvaranja suverene i samostalne Republike Hrvatske te kako je ona obranjena u ratu. Nakon tog teorijskog okvira učenici posjećuju memorijalna mjesta kao i Muzej vučedolske kulture i Gradski muzej Vukovar. Odgojno-obrazovni ciljevi i ishodi učenja u terenskoj nastavi proizlaze iz nacionalnoga kurikuluma i predmetnih kurikuluma. Navodim ishode i ciljeve nastavnog predmeta Povijest:

U Kurikulumu škole navedene su tražene sastavnice u planiranju.

CILJEVI:

a) obrazovni ciljevi

- upoznati osnovne prirodne, geografske, vjerske i povijesno-kulturne znamenitosti Slavonije, posebno grada Vukovara, te značenje Memorijalnog centra
- proširiti spoznaje o Domovinskom ratu i uočiti uzročno-posljedične veze koje su dovele do sloma obrane Vukovara (predavanja Domovinski rat i Bitka za Vukovar)
- obići Spomen-dom hrvatskih branitelja na Trpinjskoj cesti, Spomen-dom Ovčaru, Masovnu grobnicu Ovčara, Kukuruzni put – Put spasa, Mjesto sjećanja – Vukovarska bolnica '91, MCDR Vukovar – bivša vojarna 204. VU brigade i Memorijalno groblje žrtava Domovinskog rata (prema planu organizatora)
- razgledati Gradski muzej Vukovar i Muzej vučedolske kulture te proširiti spoznaje o životu Vučedolaca.

b) odgojni ciljevi

- razvijati kulturu međusobnog komuniciranja te pozitivnih socijalnih vještina
- razvijati svijest o očuvanju prirode; biti odgovoran i čuvati osobne stvari
- održavanje higijene, ponašanje u restoranu, autobusu...

NAMJENA:

- uz promatranje i istraživanje upoznati hrvatsku kulturno-povijesnu baštinu i razvijati domoljublje, duh ponosa i poštovanja
- upoznati učenike s prirodnim, povijesnim, geografskim, vjerskim i kulturnim značenjem Vukovara i istočne Slavonije
- razvijati logičko mišljenje i zaključivanje u povezivanju nastavnih sadržaja
- razvijati duh tolerancije i poticati poštivanje različitosti.

NOSITELJI:

Razrednici osmih razrednih odjela, učiteljica Povijesti i koordinatorica; učenici

NAČIN REALIZACIJE:

Dvodnevna terenska nastava prema napatku Memorijalnog centra Domovinskog rata Vukovar

VREMENIK:

DETALJNI TROŠKOVNIK:

Terensku nastavu organizira i u potpunosti financira Ministarstvo branitelja (prijevoz, prehrana, smještaj, ulaznice i stručno vodstvo).

Doplćuje se stručno vodstvo i obilazak Vodotornja – 30,00 kuna po učeniku.

METODE, TEHNIKE I POSTUPCI ISTRAŽIVANJA

- prezentacija i izlaganje o Domovinskom ratu i borbi za Vukovar s mogućnošću odgovaranja na pitanja i sudjelovanja u diskusiji
- razgledanje postava u prostoru MCDRV-a i drugih memorijalnih lokacija i muzeja
- komunikacija s djelatnim osobama i demonstracija opasnosti koje prijete od mina
- razgled postava Gradskog muzeja Vukovar i Muzeja vučedolske kulture uz istraživanje pojedinih eksponata (ovisno o zadacima koji su dobili učenici)
- sudjelovanje u Školi mira i kvizu znanja.

NAČIN VREDNOVANJA I KORIŠTENJA REZULTATA VREDNOVANJA:

Na kraju terenske nastave kvizom znanja provjerit će se znanje učenika te usvojenost nastavnih sadržaja na temu Domovinskog rata.

Usvojenost sadržaja provjerit će se i vrednovati kroz rješavanje pripremljenih zadataka – mogućnost radnog listića ili zadataka kreiranih u Microsoft Formsu.

Vrednovat će se i kultura ponašanja učenika koja uključuje pažnju, poštivanje i obazrivost u ophođenju s drugima.

MEĐUPREDMETNE TEME

- uku A.3.1. Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema.
- ikt A.3.1. Učenik samostalno odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju.
- ikt D.3.3. Učenik stvara nove uratke i ideje složenije strukture.
- osr A.3.3. Razvija osobne potencijale.
- osr C.3.4. Razvija nacionalni i kulturni identitet.
- osr C.3.2. Prepoznaje važnost odgovornosti pojedinca u društvu.
- zdr B.3.1.B Razlikuje i vrednuje različite načine komunikacije i ponašanja.

SIGURNOSNE I ZAŠTITNE MJERE:

- prije odlaska pripremanje učenika za put u smislu uputa o odjeći, hrani, ponašanju, osobnoj higijeni, Kućnom redu hostela Dubrovnik, novcu, sredstvima prve pomoći
- roditelji učenika potpisuju privole za putovanje i fotografiranje te daju suglasnost za posjet Vodotornju (plaća se)
- tijekom putovanja strogo poštivanje dogovorenog programa i dogovorenih termina
- kretanje učenika isključivo u grupi, a eventualno odvajanje samo uz dopuštenje razrednika i pratitelja
- poštivanje mjera i važećih preporuka HZJZ-a (upotreba zaštitnih maski u bolnici)
- redovito pranje ruku prije uzimanja obroka i ostavljanje svojeg mjesta u blagovaonici urednim
- čuvanje osobnih dokumenata i novca kao i inventara te pristojno ponašanje za vrijeme obroka.

Priprema za terensku nastavu

Budući da naša škola terensku nastavu realizira tijekom zimskog razdoblja, a prije obrade Domovinskog rata, za učenike je pripremljen [podsjetnik](#) koji se obrađuje neposredno prije putovanja kako bismo učenike što bolje pripremili i ostvarili zadane ishode i ciljeve.

Podsjetnik je nastao u vrijeme online nastave na temelju predavanja i izlaganja s prethodnih posjeta Vukovaru. O tim sadržajima raspravlja se na nekoliko sati Povijesti prije same terenske nastave.

Priprema se ne odnosi samo na spoznaje o zbivanjima prije, tijekom i nakon Domovinskog rata, već i na ponašanje učenika kojim iskazuju dostojanstvo i poštovanje prema žrtvama. Na Satu razrednika analiziraju se prihvatljiva ponašanja učenika, njihov međusobni odnos tijekom terenske nastave i dijelovi Kućnog reda hostela Dubrovnik i restorana Istra.

Neposredno prije samog polaska na put, potrebno je ispuniti tablicu s osobnim podacima učenika i pratitelja, a roditelji trebaju potpisati privolu za obradu osobnih podataka te suglasnosti za posjet Vodotornju (koji je fakultativan i doplaćuje se) i sudjelovanje djeteta u izvanučioničkoj nastavi.

Priprema učenika za terensku nastavu odnosi se i na podjelu zadataka koje će učenici izvršiti. Navest ću primjer zadatka koji će učenici realizirati razgledavanjem i istraživanjem Muzeja vučedolske kulture i Muzeja grada Vukovara. Vučedolska kultura sadržaj je petog razreda pa je i učenicima poznata. Na terenu, tj. u Muzeju vučedolske kulture i Muzeju grada Vukovara, učenicima se vizualno omogućava predočavanje života u prapovijesti (i drugim razdobljima) i lakše promišljaju o tadašnjem načinu života. Tijekom obilaska muzeja vodiči objašnjavaju specifičnosti života, navode informacije koje učenici moraju selektirati i pripremiti za samostalno izlaganje.

Zadatak 1.

Na slijepom zemljovidu ucrtaj nalazište koje smo posjetili i označi rijeku uz koje je naselje nastalo.

Zašto je naselje nastalo na tom prostoru?

Opiši vučedolsku kuću (prema rekonstrukcijskom prikazu iz Muzeja). Fotografiraj prikaz kuće.

Fotografiraj vučedolsku čizmicu. Nacrtaj je.

Fotografiraj odjevne predmete i opiši ih (kakva je tkanina korištena, kakvi su ukrasi...).

Objasni što predstavlja Vučedolski Orion. Fotografiraj ga.

Izradi vučedolska kola – košaru.

Sljedeći zadatak primjer je za domaću zadaću po povratku s terenske nastave.

Zadatak 2.

U nekom digitalnom alatu (po vlastitom izboru) izradi križaljku ili igru asocijacije s rješenjem (odaberi jedno) DOMOVINSKI RAT, VUKOVAR, LAVOSLAV RUŽIČKA, SINIŠA GLAVAŠEVIĆ. U izradi se koristi izrazima s terenske nastave.

U planiranju terenske nastave može se oblikovati niz zadataka koje će učenici realizirati. Navela sam dva primjera, no uz svaki lokalitet mogući su zadatci koje će učenici istražiti na terenu, a potom, po povratku s terenske nastave, transformirati u nova znanja i upoznati ostale učenike putem prezentacija, plakata, izlaganja, izložbe...

Realizacija terenske nastave

Učenici 8. a, 8. b, 8. c i 8. d razreda Osnovne škole Ksavera Šandora Gjalskog iz Zaboka su 21. i 22. prosinca 2022. godine posjetili herojski grad Vukovar i poklonili se stradalima i nestalima tijekom obrane grada 1991. godine. Terenska nastava provedena je u sklopu projekta Posjet učenika osmih razreda Vukovaru, a u organizaciji Memorijalnog centra Domovinskog rata Vukovar. Razrednici, učiteljice Povijesti i stručna suradnica socijalna pedagoginja vodili su 86 učenika.

Učenici su na predavanjima Domovinski rat i Bitka za Vukovar upoznati s osnovnim društveno-političkim odrednicama uoči napada na Vukovar, zbivanjima do sloma obrane grada, gospodarskim razvojem i nacionalnom strukturom stanovništva. Obišli su izložbene prostore u sklopu Memorijalnog centra Domovinskog rata Vukovar – eksponate vojno-civilnih vozila i letjelica koji su korišteni u obrani grada, hangare te prostor u kojem su vjerodostojno prikazani koncentracijski logori Begejci i Stajićevo.

Razgledali su Gradski muzej Vukovar koji se nalazi u dvorcu Eltz. Upoznati su sa značenjem obitelji Eltz za Vukovar te s razdobljima razvoja Vukovara koja su prikazana kroz etape. Najzanimljiviji dio bio je postav o počecima ljekarništva, novinske djelatnosti te o tvornici Borovo (izložene su startasice u različitim motivima, a gležnjače zenge nosili su hrvatski branitelji).

U Muzeju vučedolske kulture učenici su pratili prostor i razvoj, svakodnevni život, obrt, vjerovanja i obrede starih Vučedolaca. U crkvi sv. Filipa i Jakova pažljivo su slušali izlaganje domaćina o stradanju i u dirljivoj tišini napustili prostor crkve. Najdirljiviji im je bio uspon na Vodotoranj i impresivan pogled koji se pruža s njega.

Drugog dana, nakon ranog buđenja i doručka, obilazili smo memorijalne lokacije u Vukovaru. Posjetili smo Spomen-dom hrvatskih branitelja na Trpinjskoj cesti, poznatoj kao „groblje tenkova“. Na Memorijalnom groblju žrtava iz Domovinskog rata paljenjem svijeća odali smo počast stradalima, a na području Masovne grobnice Ovčara saznali smo kako je otkrivena. Molitvom smo odali počast dvjema stotinama stradalih branitelja, ranjenika i civila, ali i iskazali nadu da će još šezdeset nestalih biti pronađeno. Kukuruzni put – Put spasa bio je jedini put kojim je bilo moguće krenuti iz Vukovara prema Bogdanovcima, a danas je obilježen hrvatskom zastavom i kapelicom. U podrumskim prostorijama Mjesta sjećanja – Vukovarska bolnica '91. moguće je osjetiti trenutak zaustavljen u vremenu. U te prostorije premješteni su pacijenti i medicinsko osoblje koje je nastavilo požrtvovno raditi u neadekvatnim uvjetima tijekom tromjesečnog granatiranja.

Program je završen Školom mira u Ružičkinoj kući gdje su se okupili učenici iz svih škola koje su bile na terenskoj nastavi te natjecanjem u kvizu znanja. Naši su učenici pokazali odlično znanje.

Vrednovanje

Tijekom terenske nastave učenici su dobili zadatak pažljivo pratiti i slušati informacije. Budući da je posjet Vukovaru terenskog karaktera, potrebno je što više sadržaja uvrstiti u predmete i tako ih realizirati. Većina predmeta može prilagoditi sadržaje s terenske nastave. Navodim zadatke po predmetima koje je moguće upisati u e-Dnevnik kao raspored sati koji je stvarno realiziran.

PREDMET	SADRŽAJ
Hrvatski jezik	<i>Priča o gradu i druge priče S. Glavaševića; Antiratne poruke</i>
Likovna kultura	Likovni izričaj na temu Domovinskog rata
Glazbena kultura	Istraži pjesme koje su posvećene Vukovaru, analiziraj ih
Engleski/Njemački jezik	Izrada razglednice ili plakata
Biologija	Ekshumacija i DNK analiza posmrtnih ostataka iz masovnih grobnica
Povijest	Predavanja Domovinski rat i Bitka za Vukovar – izrada lente vremena Prapovijesno nalazište – Vučedol
Geografija	Prirodno-geografska obilježja; Gospodarski razvoj
Tehnička kultura	Izrada makete Vodotornja
TZK	Disco-večer
Informatika	Izrada prezentacija ili kviza u odabranim digitalnim alatima
Vjeronauk	Posjet crkvi sv. Filipa i Jakova

Ovdje s ponosom ističem radove učenika iz online generacije. Naime, zbog epidemije nije realizirana terenska nastava u Vukovar, ali su se učenici osmog razreda u školi, uoči Dana sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dana sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje 18. studenoga uključili vlastitom aktivnošću i zalaganjem. Dobili su zadatak oslikati majicu motivom/motivima koji se odnose na događaje iz naše bliže nacionalne prošlosti. Pokazali su maštovitost, kreativnost, zrelost, poštovanje, trud i osobni doživljaj. Učenicima je ovaj zadatak bio zanimljiv, a kroz navedeni oblik izražavanja odali su počast žrtvama i braniteljima te obilježili spomen na tragediju hrabrog i ponosnog grada Vukovara te Škabrnje i Domovinskog rata. Istodobno su učenici razvijali domoljubnu svijest kao i vrijednosti i kompetencije učenika kao demokratskog građanina.

Osim zadataka koje izvršavaju učenici, a potom mogu biti i vrednovani, učiteljica Povijesti pripremila je kviz za sve učenike u [Microsoft Formsu](#). Kvizu su pristupili svi učenici. Povratna informacija upućuje svakom učeniku stupanj ovladavanja činjenicama s terenske nastave.

Zaključak

Organizacija terenske nastave zahtijeva mnogo truda. Uz temeljitu i opsežnu pripremu terenska nastava povezuje udžbenička i učionička znanja sa stvarnošću. Tako nastava postaje zanimljivija. Sposobnost uočavanja, interpretacije i analize procesa i pojava kvalitetniji su. Uspješno se mogu kombinirati činjenična, konceptualna i proceduralna znanja (osobito u radovima učenika).

Koliko god postoje razmišljanja da je terenska nastava u Vukovar neprimjerena za učenike osmog razreda, temeljitom pripremom i detaljnim upoznavanjem učenika s onime što ih očekuje ta se razmišljanja mogu demantirati. Terenska nastava pridonosi motiviranju i inspiriranju za tematiku bliže nacionalne prošlosti, a vodi k stjecanju znanja i vještina.

Pripreme li se za učenike zadatci koje oni mogu izvršiti i daju upute za njihovu realizaciju, tad terenska nastava postaje nastava. U protivnom se put u Vukovar doživljava kao rekreativni izlet.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Cigula, R. (2023). Terenska nastava u Vukovaru – od planiranja do realizacije. *Poučavanje povijesti*, II(1), 122–126.